

ШОХРУХИЯ ЎТМИШ ЁДГОРАЛИГИ

Амир Темур ва темурийлар даври илм-фар, бунёдкорлик фоят дарражада ривожланганлиги билан ҳам ахралбид туради. Соҳибкорон "Тузуклар"иде шундай сўзлар битилиган: "Мен атрофимга ҳакимларни, мунажжимларни, хунармандарни йигидам. Улар давлат ривожининг тағлини бўлдишлар. Шу сабабли кўл остимдаги ўқулаларда масжиду мадрасалар, иморатлар, боғлар, кўпирлар, шахарлар барпо этилди". Бунинг бир исботи улуғ жаҳонгир давридан бизгача этиб келган ёдгорликлардир. Жумладан, Шоҳруҳия шаҳри Соҳибкорон даври шахарсозлиги, имаратсозлиги, хунармандлиги тараққиётни самараларидан бири ҳисобланади. Гарчи шаҳар ҳозирда харобага айланган бўлса-да, ўтмишнинг афсонавий ёдгорлик сифатидаги бугунги авлодда катта кизикш үйотиши табиди.

Шоҳруҳия Тошкентдан 100 километр Фарбор, Сирдарё бўйидан барпо этилган. Ҳуҷ, шаҳар нега айлан шу жойда курилган? Тарихчиларниң ёзишлиари, бу ер Сирдарёдан кечиб ўтиш учун ёнг қуладай жой ҳисобланган. Колаверса, бу шаҳар ўндида эрамиздан одирни давр охиляри — янги зранинг бошларида қад ростлаган Бинокент қаласи машҳуд бўлган.

Шоҳруҳия Амир Темур даврида курилган энг катта шаҳарлардан биридир. Табиийки, унинг курилиши вактида ва биттанидан кейин бу ерга Соҳибкороннинг ташриф буорганилиги, уни кўрганилиги аниб. Буладар ташкири, улуғ жаҳонгир Хитоянга юриши пайтида шу кечуванд ўтганлиги ҳамда лашкарларни кўрилди. Бугунгун кунда Темурлар тарихи давлат музейин ташабуси ишлов бурувчи усталир, иккичи томонда сопол буюмлар, кошинлар тайёрловчи куллопарлашинасозларнинг корхоналари бир-бirlаридан ташабуси кетган. Шаҳар вайроналари орасидан VII—XVI асрларга оид ҳар хил услубда курилган хумдолар ва уларда ишлаб курилган буюмлардан науманлар топилган.

Шоҳруҳия Амир Темур даврида курилган энг катта шаҳарлардан биридир. Табиийки, унинг курилиши вактида ва биттанидан кейин бу ерга Соҳибкороннинг ташриф буорганилиги, уни кўрганилиги аниб. Буладар ташкири, улуғ жаҳонгир Хитоянга юриши пайтида шу кечуванд ўтганлиги ҳамда лашкарларни кўрилди. Бугунгун кунда Темурлар тарихи давлат музейин ташабуси ишлов бурувчи усталир, иккичи томонда сопол буюмлар, кошинлар тайёрловчи куллопарлашинасозларнинг корхоналари бир-бirlаридан ташабуси кетган. Шаҳар вайроналари орасидан VII—XVI асрларга оид ҳар хил услубда курилган хумдолар ва уларда ишлаб курилган буюмлардан науманлар топилган.

Бинокент ўз даврида Буюк Йўлида факат Чо'вилоянгинча эмас, балки Мовоарунахдрага бошқа шаҳарлар ва Фарбор давлатларини бир-бiri билан бўлгови ириш саҳарни ҳам хисобланган. У бир неча бор ёфтаплийлар, турк хоконлари, араблар босқинларига гувоҳ бўлган. Бинокент XIII аср бошларидан Муҳаммад Ҳоразмийонга томонидан мустаҳкам қалъага айлантирилди, лекин у мўтуплар ҳукуми даврида бутунгай вайрон килиниб, ёндириб юборилади.

Шоҳруҳия ани шу вайрондага айланган Бинокент устидаги барпо этилди. Табиийки, Соҳибкорон янги шаҳар курилишида уммаклак ҳаётиди ҳам сиёсий, ҳам иктисодий ҳаҷбадаги ўнрига алоҳиди аҳамият беради. Шаҳар курилиши хакида Шарафиддин Али Язидий "Зафарнома" асарида шундай деб ёзди: "Кадимда Шоҳруҳия Фаноқатий дайшар экан. Шаҳар Чингизон лашкарларни ҳужумидан шунчалик ҳароб бўлдики, унда ободончиликдан асан ҳам қолмади. Сичқон Йили (милодий 1492 йил) Соҳибкорон уни обод қилиша бўюри. Атрофими мустаҳкам кўрғон килиб кўтардилар. Ул теварак-атрофдаги ахолининг барчасини у ерга кўчирдилар. Подшоҳлик химмати унса саҳодатли шаҳзода Шоҳруҳия таганилиги сабабли Шоҳруҳия деган ном билан машҳур бўлди".

Шоҳруҳия бир неча кисмдан иборат бўлган. Уни барпо этишида айникса мудофа ишларига катта ёзтибор қаратилган. Шу сабабли шаҳристон баланд жойда тикланган. Унинг атрофими сувлни ҳандак ўрб турган. Шаҳарнинг энг баланд ерида арк бунёд этилган. Ўз навбатида, арк ҳам ҳаффизлини тавминлаш максадидан шаҳристондан чукур ҳандак билан ахратилган. Шаҳристоннинг бир томони Сирдарё соҳилларига

МУТОЛАА

Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонасида "Мутолаа — маънавий юқсанлиш омили" шири остида "Мутолаа байрами — 2006" тадбири бўлиб ўтди. Унинг биринчий куни "Ўзбекистондаги китоб тарихи. Китоб асрлар оша адабиёт сари", "Китоб санъати" — маънавийтимизнинг юқсанлишида нашриёт ва кутубхоналарнинг ўрни, "Китоб — ақл чироғи" номларида кейнинг вактларда юртимиз ва хорижда нашр этилган китоблар кўргазмаси намойиш қилинди. Шунингдек, иктисол фанлари дохтори Мухаммадали Саидовнинг "Ўзбекистон: инсон омилига сармоя, таълим соҳасида ҳамкорлик" китоби ҳамда руҳунослик фанлари дохтори, профессор Васила Каримовнинг "Ойлави ҳаёт психологиси" монографияси ва бошча китобларнинг тақдимотлари тадбирлар мажмусига уланниб кетди. Кутубхона ходимлари ишида ва китобхоналар учун кулалийлар яратётган ўзбекистон Миллий кутубхонасининг янги электрон ресурслари тақдимоти ҳам бўлиб ўтди.

Мутолаа байрами доирасида Миллий кутубхонада очиқ зиҳилар куни меҳмонлар, ўқув юртлари таъалоблари,

нинг (жангчилари Александри шу ном билан улуглашарди) ҳечрасида голиблик нашидаси зоҳир топмаган; бу жанг ҳам олиндингари каби оғир ва даҳшатли кечди, "бир ҳорҳон саҳорийлар"ни маҳ этиш енгил кўчмади, бехисоб курбон беришга тўғри келди...

Македония шоҳи Филипп ва оскуяя аслзода Олимпиадининг арзандага ўтди ва якко ягона таҳт меросхўри Александри, не ахабки болалигидан ботир ва ёвқур, айни кезда утиқ ақл соҳиб бўлишига итиларди. У дастлаб, энг зўр чавандозлар ҳам тизигиний олмаган, тариха Букефал — "хўқис калла" лақаби билан кирган машҳур тулпорни жиловладар билди. Сунг: "Ким шу тутунича олса — бутун Осиёга хоким бўлади!" деган "башорат"ни ҳақиқатга айлантириш учун қадим Фригия шоҳи чувалдозлири чандидан чигилини "ешиб ўтиришга сабри чидамай" килини билан кесиб ташлади. Зөхинни чарлашшилнида доинишманд Арастуя шоғирд илинида хонийида Арастуя шоғирд ташлаши, Хомерингин машҳур "Илиада"-сини тўлиқ бўлди.

Шоҳратастлик ва дунёга эгалик килиши истаги шундай мақомга етикли, меросхўр ҳатто ўз отасининг галабаларига ҳам ҳасади келайтанини англай бошлади. Лабарни махкам тишлалганга сўнинаркан, назаридаги тўёзига ҳеч нарса колмаётгандай тулоради.

Аммо, тақдирасиз азоз орада унга "тишининг окини кўрсатгандай" бўлди.

Шоҳ Филипп фитначалар курбонига айланди. Александри унча таҳт томониётиндаги тўшалиш, толе ёзигининг савдо ўйлари ани шу мансандана — Судидённада туташади. Бу тупроқда айниқса мисс, темир ва кумуи бисер...

Александрининг "Бехустин битиклари" да ўйнанлари ҳам дилин алғодалгир килиб юборди: "Шоҳ Доро сизимиз шул... Мен Судидён қаср кильдим. Зеби-зийнатини Осиёдан келтирдим. Олтин Сар' ва Бактреёндан келтирдил. Ложвард, зумрад ва заҳар мурх (кимматбахо кўй тош) Судидённада олиб келинди. Бутун дунёнинг савдо ўйлари ани шу мансандана — Судидённада туташади. Бу тупроқда айниқса мисс, темир ва кумуи бисер..."

Муаррихлар, савдогарлар ва айфочилар берган ҳабарлардан яна шулав айни эди: "Бу мамлакатда катта-кичичига мурдадан ошиқ сатрални (вилоят, ўқла, ҳудуд)лар, кўплаб кент, қалъа-шахарлар мавжуд. Ахолиси кўшиш ва оловга топиниб яшайдиган зардуштий кўчмани, саҳорий кабилалардир. Уларнинг мұқаддас китоби — "Авесто". Улар ўзлари тобе бўлган Эроний хукмдорларга бож-хироҳ хисобидан йилига 300 талант (1 талант — 30 кило) кумуш пул тўлашади. Бирок улар учун мавзидан ва кимматбахо тошларнинг учалик кадри ўқ. Аслзода-зодагонлардан бошталарни теридан либос кийишади. Осиёни шаҳрида, аммо курол-аслахалар, камарлари ҳошиясини, отларининг эгар, юган ва сувилкларини тилла ва кумуш, билан зиннатлашади..."

Александрининг номи афсоналарга чуғанди. Ровийлар турли ривоятлар тўкиши. Осиёликлар хукмдорига ярим тайёр, ярим ҳадик илиа бокишиб, уни тарихи саҳифаларига бир умрга муҳланган "Зулкарнайн" яни "икки шоҳ-

шоҳ" сеъриб киличини маҳкам туташади.

Александрининг номи афсоналарга чуғанди. Ровийлар турли ривоятлар тўкиши. Осиёликлар хукмдорига ярим тайёр, ярим ҳадик илиа бокишиб, уни тарихи саҳифаларига бир умрга муҳланган "Зулкарнайн" яни "икки шоҳ"

шоҳ" сеъриб киличини маҳкам туташади...

Александрининг номи афсоналарга чуғанди. Ровийлар турли ривоятлар тўкиши. Осиёликлар хукмдорига ярим тайёр, ярим ҳадик илиа бокишиб, уни тарихи саҳифаларига бир умрга муҳланган "Зулкарнайн" яни "икки шоҳ"

шоҳ" сеъриб киличини маҳкам туташади...

Александрининг номи афсоналарга чуғанди. Ровийлар турли ривоятлар тўкиши. Осиёликлар хукмдорига ярим тайёр, ярим ҳадик илиа бокишиб, уни тарихи саҳифаларига бир умрга муҳланган "Зулкарнайн" яни "икки шоҳ"

шоҳ" сеъриб киличини маҳкам туташади...

Александрининг номи афсоналарга чуғанди. Ровийлар турли ривоятлар тўкиши. Осиёликлар хукмдорига ярим тайёр, ярим ҳадик илиа бокишиб, уни тарихи саҳифаларига бир умрга муҳланган "Зулкарнайн" яни "икки шоҳ"

шоҳ" сеъриб киличини маҳкам туташади...

Александрининг номи афсоналарга чуғанди. Ровийлар турли ривоятлар тўкиши. Осиёликлар хукмдорига ярим тайёр, ярим ҳадик илиа бокишиб, уни тарихи саҳифаларига бир умрга муҳланган "Зулкарнайн" яни "икки шоҳ"

шоҳ" сеъриб киличини маҳкам туташади...

Александрининг номи афсоналарга чуғанди. Ровийлар турли ривоятлар тўкиши. Осиёликлар хукмдорига ярим тайёр, ярим ҳадик илиа бокишиб, уни тарихи саҳифаларига бир умрга муҳланган "Зулкарнайн" яни "икки шоҳ"

шоҳ" сеъриб киличини маҳкам туташади...

Александрининг номи афсоналарга чуғанди. Ровийлар турли ривоятлар тўкиши. Осиёликлар хукмдорига ярим тайёр, ярим ҳадик илиа бокишиб, уни тарихи саҳифаларига бир умрга муҳланган "Зулкарнайн" яни "икки шоҳ"

шоҳ" сеъриб киличини маҳкам туташади...

Александрининг номи афсоналарга чуғанди. Ровийлар турли ривоятлар тўкиши. Осиёликлар хукмдорига ярим тайёр, ярим ҳадик илиа бокишиб, уни тарихи саҳифаларига бир умрга муҳланган "Зулкарнайн" яни "икки шоҳ"

шоҳ" сеъриб киличини маҳкам туташади...

Александрининг номи афсоналарга чуғанди. Ровийлар турли ривоятлар тўкиши. Осиёликлар хукмдорига ярим тайёр, ярим ҳадик илиа бокишиб, уни тарихи саҳифаларига бир умрга муҳланган "Зулкарнайн" яни "икки шоҳ"

шоҳ" сеъриб киличини маҳкам туташади...

Александрининг номи афсоналарга чуғанди. Ровийлар турли ривоятлар тўкиши. Осиёликлар хукмдорига ярим тайёр, ярим ҳадик илиа бокишиб, уни тарихи саҳифаларига бир умрга муҳланган "Зулкарнайн" яни "икки шоҳ"

шоҳ" сеъриб киличини маҳкам туташади...

Александрининг номи афсоналарга чуғанди. Ровийлар турли ривоятлар тўкиши. Осиёликлар хукмдорига ярим тайёр, ярим ҳадик илиа бокишиб, уни тарихи саҳифаларига бир умрга муҳланган "Зулкарнайн" яни "икки шоҳ"

шоҳ" сеъриб киличини маҳкам туташади...

Александрининг номи афсоналарга чуғанди. Ровийлар турли ривоятлар тўкиши. Осиёликлар хукмдорига ярим тайёр, ярим ҳадик илиа бокишиб, уни тарихи саҳифаларига бир умрга муҳланган "Зулкарнайн" яни "икки шоҳ"

шоҳ" сеъриб киличини маҳкам туташади...

Александрининг номи афсоналарга чуғанди. Ровийлар турли ривоятлар тўкиши. Осиёликлар хукмдорига ярим тайёр, ярим ҳадик илиа бокишиб, уни тарихи саҳифаларига бир умрга муҳланган "Зулкарнайн" яни "икки шоҳ"

шоҳ" сеъриб киличини маҳкам туташади...

Александрининг номи афсоналарга чуғанди. Ровийлар турли ривоятлар тўкиши. Осиёликлар хукмдорига ярим тайёр, ярим ҳадик илиа бокишиб, уни тарихи саҳифаларига бир умрга муҳланган "Зулкарнайн" яни "икки шоҳ"

шоҳ" сеъриб киличини маҳкам туташади...

Жуссаси кичиккина, харакатлари жуда тийрак бу актисани кўчлилар танириди. Ваъдасининг устидан чиккани учун атрофдагиларга суръя бўла олган бўйленинг саҳнада яратган образлари хам кўччиликнинг ёдида. Пок виқонданли, самимий ва бокира Мухаббат, удавбурон ва шаддот Майса, хақиқий ўзбек аёли ўзбекойм, мушоҳадакор кайона... Рўйхатни узоқ давом этишиш мумкин.

Ўзбек кино ва саҳна санъатининг етакчи актёrlаридан биро Тўғон Режаметовга суюкли рафиқа бўла олган, Зухриддин, Фотима ва Ҳусан исми фарзандларида отаси ва ўзи танланган касбига хавас ўйғот олган, хайдаги, санъатдан ўргина хиёнат киммий яшаб ўтган бу инсон ўзбекистон халқ артисти Ширин АЗИЗОВА. Актрисанин портретини ёзигча чоғланганимда у билан сунгти бор сұхбатлаштаганим кимнинг хайдига келиди дейиз...

Бухоро вилоятининг Бўстон кишлоғида ўқитувчилик кивлуви Азиз Мирхонов орзикуб кутган тўнгичини кўлига олар экан, кизалогининг хайдига толти ўтсан дег, унга Ширин исмини кўйди. Бироқ тусаддан бошланган уруш навкирон отани кизининг бағти лаҳзарларни кўришадан маҳрум этиди. Отани йўқотиш нечогли мусибат эканлигини кизча улгайтан сари ўз тақдирдан сезиб борди. Айниска, эридан кора хот олган онаси — ўзигина келинчакни шу кишлоқларни новвой Раҳмонга турмушга беришган кўп нарсан ўзгаришиб юборди.

Кизча мусиқанин яхши кўрарди. Кани энди битта скрипкаси бўлса-ю, мириқи куйчила. Бир куни бу орузини онасига айтди. Бироқ онасининг гапидан билдики, бу ушалмайдиган оруз экан. Кунларнинг бирда ўрайтаси хиргой килаётганин кўриб қолди. Эштадиганин ўзитди...

Лекин кўнглидаги санъатга бўлган мөхрижиловлар олмади. Мактабдаги драма тўғаригага аъзо бўлди. Тўғарак аъзолари «Алишер Навоий» спектаклини саҳнадаширишга киришилар. Ширинга Гули роли тегди. 14 ёшга энди кадам кўйган, орузлари бил дунё кизча кахрамонининг нозига калб изтиробларини шунчалик табиий ижро этдики,

МОСКВАЛИКЛАР ПОЙТАХТИМИЗ САҲНАСИДА

Алишер Навоий номидаги академик катта театр саҳнасида намойиш этилган "Жизел" спектакли балет ихлоスマндлари учун москвалик белет артистларини қайтадан кашф этди. Зоро, муҳлислар ўтган асрнинг 70-йилларида Тошкентда гастрол сафаридан бўлган машҳур балерина, халқ артисти Людмила Семеняканни соғинин билан ёслайдилар.

Орадан шунчага вакт ўтганига қарамай, балерина ҳамон ўшандай ёқимтой, қадди қомати расо. Балет — сўзсиз санъат, лекин унда шунчалар гап кўпки, харакатлар ва мусиқа бизга ҳамма нарсани сўзсиз тушунтириб беради. Ҳаракат ва имо-ишора санъатини москвалик Катта театр усталари ҳам, тошкентликлар ҳам яхши эгаллашган.

Людмила Семеняканага дастлабки саволин Навоий номидаги театр репетицияларида ўтказган маҳорат дарси машҳуларни бизнинг ўш артистларимизни кай дара жада тушунгандарни хайдига бўлди. Актриса хаяжон билан шундайде.

— Жуда яхши кабул килишди мен, айло дара жада! Албатта, бир-бirimizни яхши тушундид. Ахир, балет тили дунё бўйича ягона-ку! Бизнинг устоузларимизни хам бир, чунки кўпига солистларнинг Москва ва Санкт-Петербургда ўшишган. Менга ноёб истеъодли балетмайстёр Иброҳим Юсупов, дирижёр Фазлидин Ёкубжонов якиндан ёрдам берди.

Дарснинг алгрегора асоссанган, аллар учун бармоқ харакатлари хусусида. Ҳаммаси репетициялар ва репетицияларни тушунишни ўтказадиган бўлди. Актриса хаяжон билан ёрдам берди.

— Жуда яхши кабул килишди мен, айло дара жада! Албатта, бир-бirimizни яхши тушундид. Ахир, балет тили дунё бўйича ягона-ку! Бизнинг устоузларимизни хам бир, чунки кўпига солистларнинг Москва ва Санкт-Петербургда ўшишган. Менга ноёб истеъодли балетмайстёр Иброҳим Юсупов, дирижёр Фазлидин Ёкубжонов якиндан ёрдам берди.

Дарснинг алгрегора асоссанган, аллар учун бармоқ харакатлари хусусида. Ҳаммаси репетициялар ва репетицияларни тушунишни ўтказадиган бўлди. Актриса хаяжон билан ёрдам берди.

Артистларнинг хайдига нима дейишиш мумкин? Ниҳоятда хайратдаман: ҳаммалари гўз, истеъодли, тенгизнинг келажак эзр. Хозиргилар мен бир вактлар саҳнада бирга ишлаган авлод бўйламида-да, кўп вактлар ўтганига қарамай, шунчага хуло-сага келдим: ўзбекистон балет мактаби, биз Россиянада ўйланимиздан кўра, муваффакиятироқ, ишларига ўтган экан. Юртингизда жуда узоқ вакт бўйламига қарамай, ўша пайтадига айобий хотиралар ҳамон қалбимда яшаб келдиган.

Людмила Ивановна, Москвадан учуб келган кунлинишини бошлиб яхши

охирги марта Бернора Кориеванинг ижодий кечасига келганинг исламай иложи йўк. Кандай ажойиб санъаткорлар билан ишлаб келингиз. Ҳар бирининг ижоди бир мақтаб.

"Жизел" спектаклида Герцог партиси ижрочиси Оскар Ситников ҳамманинг диккатини торти. У, шунингдек, репетиция вақтида артистларга ёрдам берувчи концертмайстёр хам. "Жизел" постановкаси вақтида болалетмайстёр уни спектаклига киришадиган жуда хурсандман. Бир ерда мен ёнглини вақон билан рагса тушам, ажойиб партнёрларимни дарёстларимни ташкил килишадиган ўнга ўтказадиган жуда хурсандман. Бир ерда мен ёнглини вақон билан рагса тушам, ажойиб партнёрларимни дарёстларимни ташкил килишадиган жуда хурсандман.

Бизга берган иккита охирнига ўтказадиган жуда хурсандман. Бир ерда мен ёнглини вақон билан рагса тушам, ажойиб партнёрларимни дарёстларимни ташкил килишадиган жуда хурсандман.

Дарҳаққат, москвалик ва тошкентлик артистлар шу куни гуллар денгизига олди, олкишлардан заларзага келиди.

— Россиялик ва ўзбекистонлик артистлар ўтасидаги ижодий ҳамкорлик иккича санъатни янада яхши ташкил килишадиган жуда хурсандман.

Матбуотда, хусусан, "Ўзбекистон адабиёти ва санъати" газетасида олимнинг кўп маколалари чоп этилган. "Соқов созлар", "Бастакорлик бастаникорлик", ижодий аюқаларимизни янада мустаҳкамланиб, самаралим инсон узди.

Флора ФАХРУДИНОВА

СУРАТДА (чапдан ўнгга): Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби, биро дирижёр Фазлидин Ёкубжонов, Москва Катта театри солисти Лола Коҷеткова, Ўзбекистон халқ артисти, биро балетмайстёр Иброҳим Юсупов, Москва Катта театри солисти, Таристон халқ артисти Айдар Ахметов.

адабиёт ўқитувчи Аҳмад ака томошадан сунг уни бағрига босиб, «Сен албатта Тошкентга боришинг, актёrlик сұхбатлари ёк жуда қовушди. Ҳуллас, ёшларни муносабатлари савимий тусолди. Орадан кўп ўтмай Тўғон унга кўнглини очди.

— 1961 йилда тўйимиз бўлди, — дея эслагандилар Ширин опа. — Мелис Абзолов гувохлик килиди. ЗАГСга боришига машина топилмади. Оддий вино билан нишонлади. Лекин никон кўйлигига жуда чиройли эди. Уни Москвадан олиб келганди. Тўйдан ўтимиз бўйига ўткаришга, тоғистадиган ташкининг ҳама кизининг 50 сўм тутқазди да, «Бу кўп пул, кайтингизни хам тутқазди», — дея воказалга олиб бориди. Ким билди, анонз балки Ширин ўшига кира олмай кайтиб келади деб ўйлаганимиди ёки кизининг тақдирни ўзиникдан бошчака бўлинишни холлаганимиди, ҳар нечук аёл биринчи бор эрининг раъига карши борди.

Собиб «Еш гвардия», хозирги Аброр

Ширин АЗИЗОВА:

Ширин АЗИЗ

